

4. СТРАТЕГІЧНІ, ТАКТИЧНІ ТА ЛОКАЛЬНІ ЦІЛІ В АВТОМАТИЗОВАНИХ СИСТЕМАХ

Внаслідок ієрархічності системи її цілі можна поділити на три частини:

1. *Стратегічні цілі розвитку з урахуванням вимог надсистеми:* тут ключовими можуть бути слова «рівновага», «узгодженість», «погодженість», «компроміс», «дозволеність», «існування у складі надсистеми». При складанні стратегічних цілей ураховується фінансовий, економічний, політичний стани держав та світового суспільства.

2. *Тактичні (глобальні) системні цілі.* Тут ключовими можуть бути слова «оптимізація» («максимізація», «мінімізація»), «компромісна оптимізація сукупності цілей (стосовно сукупності: прибутку, рентабельності, часу, витрат тощо)».

3. *Локальні цілі підсистем* спрямовані лише на оптимальне виконання стратегічних та тактичних системних рішень. Тут ключовими в основному можуть бути слова «оптимізація» («максимізація», «мінімізація»), «компромісна оптимізація (стосовно кількості субвиробів, їх якості, витрат, часу, коштів)» при точному виконанні глобального системного завдання. Не може бути й мови про перегляд цехом підписаних підприємством угод стосовно номенклатури, кількості товарів, ціни та замовників, якщо завданням цеху є лише виготовлення заданої кількості заготовок. Це також стосується транспортної задачі, задачі комівояжера, задачі про суміші тощо.

Стратегічні, тактичні та локальні цілі не можна плутати між собою: при затвердженні угоди з постачання продукції для замовника *безглуздо ставити питання* «Як розрахувати вплив на прибуток заводу виконання чи невиконання задачі комівояжера?», бо відрядження працівника є необхідним елементом виконання роботи, яку підсистемі потрібно виконати з найменшими витратами.

У силу своєї складності, виробнича система та її підсистеми є багатокритеріальними. Ініціатор створення «Римського клубу» А. Печчеї стверджує: «Немає більше економічних, технічних або соціальних проблем, які б існували відокремлено, незалежно одна від одної... Вони тепер одночасно і психологічні, і соціальні, і економічні, і технічні, до того ж й політичні» [17].

Система в цілому має кілька ієрархічних цілей, які можна поділити на стратегічні, тактичні та локальні (підсистемні).

Головна стратегічна мета керівника полягає в забезпеченні зростання прибутку в часі, створенні високого рівня конкурентної переваги (за рахунок зниження собівартості, унікальності продукції в якомусь аспекті, задоволення особливих потреб вузької групи покупців), залученні інвестицій, оптимізації, ритмічності роботи, узгодженні соціально-економічних потреб колективу.

Стратегія розвитку виробництва в часі повинна відповідати на ті ж питання, які виникають у поточній роботі: як накопичити ресурси, що і коли виробляти, кому і за скільки продавати, який ступінь ризику прийнятого рішення? Але внаслідок неточності стратегічної інформації намічені в часі кількісні показники циклічно корегуються; у ній більше уваги надається системному аналізу з урахуванням вимог зовнішнього середовища. Саме керівник повинен знаходити міру між внутрішньою «оптимізацією» у часі власного виробництва та зовнішніми системними вимогами «рівноваги», «узгодженості», «дозволеності». Керівник також повинен узгоджувати між собою роботу трьох згадуваних конвеєрів: К1 – забезпечення ресурсів, К2 – виробництва товарів, К3 – продажу товарів.

Цій головній стратегії підкоряються **тактичні цілі**, які більше пов'язані з поточним виробництвом.

Прикладом типових глобальних тактичних системних цілей задач дослідження операцій (серед інших цілей), які відображаються в математичній моделі у вигляді функцій мети, є:

Максимальне збагачення в часі. Це головне спрямування господарчої діяльності людини [18]. Задача полягає в такому визначенні типів та кількості випуску продукції при обмежених ресурсах, щоб отримати найбільший прибуток за одиницю часу (тобто ураховується як величина прибутку, так і час на його отримання). При виконанні розрахунків під прибутком та часом слід розуміти їх **математичні очікування**.

Отримання максимального прибутку. У даному випадку **час не враховується**, мета полягає у визначенні такої сукупності типів та кількості випуску продукції при обмежених ресурсах, яка б дала найбільший прибуток. Це рішення не враховує час на отримання прибутку, і тому в принципі може призвести до невірної рішення і банкрутства.

Отримання максимальної рентабельності у вигляді максимального прибутку на одного працівника чи на суму інвестиції тощо.

Прийняття компромісних рішень. Багатогранна підприємницька діяльність вимагає компромісних рішень при щоденному узгодженні взаємно суперечливих вимог. Серед них або обирається одна (головніша), або зменшуються вимоги до головної мети з наданням звільнених ресурсів для розв'язку безумовно необхідних проблем (наприклад, виплати зарплати або податків).

Локальні (підсистемні, оперативні) цілі. У деяких випадках локальні цілі можуть тимчасово набувати значення глобальних. Вони сприяють досягненню глобальних стратегічних і тактичних цілей та полягають у зменшенні витрат, часу, собівартості, відходів (розкрій матеріалів при виготовленні деталей для меблів; відрядження комівояжера; транспортні витрати; виготовлення сумішей тощо):

Отримання мінімальних витрат ресурсів (матеріалів, грошей, часу тощо). Цей показник доцільно використовувати в основному для допоміжних локальних господарчих процесів і у випадку, якщо неможливо змінити прибуток та час на його отримання. Але треба пам'ятати, що зменшення витрат не завжди супроводжується зростанням прибутку, а зростання прибутку без урахування часу на його отримання не завжди є оптимальним рішенням.

Оптимізація технічних рішень: процес оптимізації знаходиться в основі інженерної діяльності в силу необхідності підвищувати показники нової техніки. Оптимізація технічних рішень втілюється в САПР, наприклад, у вигляді задач математичного програмування загального вигляду (лінійного, нелінійного, цілочислового програмування). Інженер повинен вміти скласти математичну модель власної прикладної задачі: мінімізувати витрати хімічного заводу на придбання труб, насосів та перекачку рідини; мінімізувати повні витрати на створення контейнера і перевезення вантажу при заданій вартості матеріалів, об'єму вантажу, довжині та вартості рейсу тощо [19].

Господарча діяльність ставить перед людиною багато складних, нечітких і взаємно суперечливих вимог. Побудувати жорстке дерево цілей для економічних систем практично неможливо: цілі мобільні, мають кількісні та якісні стратегії і вимагають для їх досягнення використання формальних та неформальних методів прийняття рішень [20].

Багатокритерійні методи оптимізації підприємницької діяльності не можна розділяти на «більш важливі» та «менш важливі», бо кожний з існуючих методів є інструментом для виконання конкретної і в цілому дуже складної, корисної і необхідної роботи.